

РЕЦЕНЗІЇ, ПРЕЗЕНТАЦІЇ

ДРУГА СВІТОВА ВІЙНА В ДОСЛІДЖЕННЯХ УКРАЇНСЬКИХ НАУКОВЦІВ

Події Другої світової війни та участь у ній українського народу, який зазнав у цьому протистоянні величезних людських і матеріальних втрат, посідають важливе місце в структурі нашої історичної пам'яті, змушують замислитися над складними, часом трагічними сторінками боротьби нашого народу за власну державність, спонукають до пошуку шляхів України в утвердженні власної моделі розвитку в сучасному глобалізованому світі початку XXI ст. і, особливо, в час загрози самому існуванню української державності з боку милітаризовано-шовіністичної Росії. Важливим кроком у цьому напрямі стало проведення в м. Переяславі-Хмельницькому Київської області 24 квітня 2015 р. за сприяння Міністерства культури України та Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» Всеукраїнської наукової конференції «Друга світова війна: події, факти, версії», присвяченої 70-річчю перемоги держав антигітлерівської коаліції над нацизмом та закінчення Другої світової війни в Європі в травні 1945 р.

Основними темами під час роботи конференції були визначені такі питання:

- Україна у Другій світовій війні – джерелознавчі, методологічні та історіографічні проблеми;
- нацистський окупаційний режим в українських землях 1941–1944 рр.;
- бойові операції німецько-радянської війни;
- рух Опору на окупованій території України;
- антропологічний вимір війни;

– Друга світова війна в контексті регіональної історії;

– повсякденне життя громадян в часи воєнного лихоліття;

– український фактор у досягненні перемоги;

– соціальні, економічні та політичні наслідки війни для українського народу;

– «Велика вітчизняна війна» – міфологема, ідеологія, пам'ять;

– увічнення подій Другої світової війни на території України.

З привітанням до учасників конференції звернулися заступник міністра культури України Р. Карандеев, генеральний директор Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав», кандидат історичних наук, доцент О. Лукашевич (голова оргкомітету), заслужений юрист України, краєзнавець М. Гич та ін. Модератором пленарного засідання був завідувач науково-дослідного сектору «Музей М. Бернардоса» Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав», кандидат історичних наук Т. Нагайко.

У доповідях науковців, учителів, краєзнавців з різних регіонів України, які представляли відомі наукові, навчально-освітні та музейні установи нашої держави, висвітлено маловідомі сторінки цієї війни під час воєнних дій на різних фронтах, геополітичні наслідки перемоги держав антигітлерівської коаліції над Німеччиною та її союзниками, боротьбу українських державницько-незалежницьких сил (ОУН, УПА та інших структур) за Українську Самостійну Соборну Державу проти гітлерівського і сталінського режимів. На конференції

були презентовані й нові видання з історії Другої світової війни з опублікованими новими архівними матеріалами. Доповідачі наголошували на важливості прийнятих Верховною Радою України 9 квітня 2015 р. законів т. зв. «декомунізаційного пакету» для подолання наслідків тоталітарного минулого (закон № 2540 декларує відкритий доступ до архівів усіх каральних органів часів СРСР; закон № 2538 прописує правовий статус борців за незалежність України та визнає ними усі політичні, військові та підпільні українські структури та організації України ХХ ст., які боролися за незалежність України, і в ньому окремим рядком дається визначення російської агресії та анексії Радянською Росією частини України; закон № 2539 встановлює дату 8 травня як День пам'яті та примирення і скасовує використання радянської символіки; закон № 2558 засуджує тоталітарні режими – нацистський та радянський, забороняє їхню пропаганду).

З доповідей, виголошених під час конференції, варто виокремити декілька змістовних та актуальних досліджень. Зацікавлення учасників, жваве обговорення й наукову дискусію викликали виступи доктора історичних наук, професора кафедри історії та культури України ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» Я. Потапенка «Ідеологема «Велика Вітчизняна війна» як стигмата постгеноцидної, постколоніальної нації: погляд крізь призму поразок у Вітчизняній війні 2014–2015 рр.» та кандидата історичних наук, завідувача відділу української етнології Науково-дослідного інституту українознавства МОН України Ю. Фігурного «Велика Вітчизняна війна» – міфологема, ідеологія,

вічна пам'ять для України та українців». Також присутні заслухали виступи завідувача науково-дослідного відділу музею-діорами «Битва за Дніпро в районі Переяслава і створення Букринського плацдарму восени 1943 р.» Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» Н. Бойко «Німецько-фашистський окупаційний режим на Переяславщині мовою архівних документів (огляд документів ЦДАВОВУ України)», кандидата історичних наук, члена президії Ради ветеранів Київського національного університету імені Тараса Шевченка А. Мінгазутдінова «Роль військової преси в мобілізації воїнів на визволення України від нацистських окупантів (1943–1944 рр.)», старшого наукового співробітника науково-дослідного відділу «Музей «Заповіту» Т. Г. Шевченка» Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» Н. Павлик «Боротьба УПА: історичний аспект художніх інтерпретацій у романі Володимира Шовкошитного «Білий кречет», аспіранта Київського національного університету імені Тараса Шевченка В. Іванова «Військові операції німецьких та фінських військ під час «війни-продовження» (jatkosota) 1941–1944 рр. з Радянським Союзом», кандидата історичних наук, завідувачі відділом меморіального комплексу «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років» в м. Києві Л. Рибченко «Безповоротні втрати воїнів Червоної армії – мешканців Переяслав-Хмельницького району в роки Другої світової війни», старшого наукового співробітника науково-дослідного відділу «Музей «Заповіту» Т. Г. Шевченка» Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» С. Дембіцького

«Показ історії Другої світової в шкільних підручниках з історії України: тенденції та динаміка».

Активну участь у роботі цього наукового заходу взяли співробітники Науково-дослідного інституту українознавства МОН України. Так, кандидат історичних наук, провідний науковий співробітник відділу історичних студій О. Ярошинський у повідомленні «Вплив суспільно-політичної думки населення Наддніпрянської України на зміну державотворчої концепції ОУН(б) під час бойових дій на теренах УРСР (1941–1944 рр.)» зазначив, що члени похідних груп ОУН(б) після спілкування з місцевим населенням на схід від р. Збруч, вивчення його настроїв та прагнень дійшли висновку, що концепція інтегрального націоналізму в українському державотворенні себе вичерпала, її необхідно змінити і застосувати до нових реалій. Це в кінцевому підсумку спричинилося до зміни всієї державотворчої концепції бандерівців у бік демократизації, визнання багатопартійності в українському визвольному русі та певного поліпшення відносин з мельниківською частиною колись єдиної ОУН. Науковий співробітник відділу історичних студій С. Губський висвітлював тему «Суспільно-політичне та економічне становище населення Київщини в роки німецької окупації 1941–1943 рр. та діяльність націоналістичного підпілля за створення УССД», зупинився на діяльності українських незалежницьких сил на території Київщини, зокрема в м. Фастові та Фастівському районі, де діяло не лише націоналістичне підпілля, а й структурно організовані загони УПА, які в 1943–1944 рр. вели збройну боротьбу з гітлерівцями та підрозділами сталінського

НКВС. Науковий співробітник цього ж відділу О. Склярова зробила виступ на тему «Діяльність українських державницько-незалежницьких груп та організацій у північно-східних областях УРСР (1941–1949 рр.) за створення самостійної держави: тактика та стратегія» та ознайомила учасників конференції з донедавна майже невідомими широкому українському загалу фактами боротьби українських патріотів за створення власної держави на території Сумської та Чернігівської областей. Вона зазначила, що форми цієї боротьби були різні: від агітації за самостійність та розповсюдження листівок до збройних сутичок націоналістичних загонів із силовими структурами СРСР, та наголосила, що зусиллями вітчизняних дослідників вже зроблені певні напрацювання в розкритті «білих плям» українського національно-визвольного руху 40-х років ХХ ст. на цих теренах, зокрема публікації архівних

матеріалів. Науковий співробітник відділу української етнології О. Чирков виступив з цікавим і змістовним повідомленням «Друга світова війна в сучасній історичній пам'яті українців та росіян (за українськими і російськими мовними сегментами Вікіпедії)». Заочно взяли участь (подали свої доповіді) доктор історичних наук, завідувач відділу історичних студій П. Гай-Нижник («Тактика і стратегія національно-визвольної боротьби і вироблення моделі майбутньої УССД в рішеннях III Великого (надзвичайного) збору ОУН(б) 1943 р.») та

молодший науковий співробітник відділу української етнології О. Шакурова («Соціально-політичні та етнокультурні наслідки Другої світової війни для України та українців»).

Після підсумкової дискусії для учасників конференції було організовано цікаві пізнавальні заходи: екскурсію до музею-діорами «Битва за Дніпро в районі Переяслава і створення Букринського плацдарму восени 1943 року», яку провела завідувач музею Н. Бойко, та екскурсію до музеїв просто неба Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав», яку провели співробітники цих музеїв. Таким чином, учасники наукової конференції зробили внесок у відновлення історичної правди про події Другої світової війни та боротьбу українського народу за соціальне і національне визволення від чужоземних загарбників.

Сергій ГУБСЬКИЙ
науковий співробітник
відділу історичних студій НДІУ

